

Kako je projekt povijesti milijun kuna pao kao

Tekst KRISTINA OLUJIĆ JEŽIĆ Fotografije SAŠA ZINAJA/NFOTO

U potresu stradala zgrada bivše Tvornice duhana Zagreb u Jukićevoj ulici, spomenik industrijske arhitekture i rad Ruperta Melkusa iz 1881., upravo se obnavlja, a tamo će se kada sve bude gotovo useliti Hrvatski restauratorski zavod, iako se 14 godina mislilo da će to biti nova lokacija

Hrvatskog povijesnog muzeja. To je odlučeno prošle godine i time je službeno propao projekt, onaj arhitekta Ivica Plaveca, koji su nazivali „jednom od najvećih investicija u kulturi“, a da javnost zapravo ne zna zašto se to dogodilo. Sve što se zna je to da su zbog odluka donesenih u vrijeme vlade od 2012. do 2015. pokrenute istražne radnje te je nastavak

projekta obnove zgrade Tvornice duhana Zagreb za Hrvatski povijesni muzej onemogućen. Još 2007. je država, u vrijeme mandata ministra kulture Božidara Biškupića, otkupila od Adris Grupe za 70 milijuna kuna zgradu bivše Tvornice duhana Zagreb s namjerom da ta lokacija riješi problem koji Hrvatski povijesni muzej, koji se od 1959. nalazi u palači

NAKON OBNOVE U POTRESU STRADALE ZGRADE BIVŠE TVORNICE DUHANA ZAGREB, u nju će se useliti Hrvatski restauratorski zavod iako se 14 godina mislilo da će to biti nova lokacija Hrvatskog povijesnog muzeja. Nacional je istražio kako i zašto je došlo do promjene i time do propasti projekta

➔ BORIS MOSTARČIĆ,
 V. D. RAVNATELJA
 HRVATSKOG
 RESTAURATORSKOG
 ZAVODA KOJI ZA SVOJ
 RAD KORISTI ČAK 11
 RAZLIČITIH LOKACIJA

jesnog muzeja od 121 žrtva političkih igara

Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch na Gornjem gradu, ima s prostorom. Prema novom planu Hrvatski povijesni muzej bit će smješten u palaču Jelačić, u zgradu Državnog hidrometeorološkog zavoda na Griču, a zadržat će i palaču u Matoševoj ulici koja se nalazi u neposrednoj blizini te nove lokacije.

KAKO JE OBJASNIO BORIS MOSTARČIĆ, v.d. ravnatelja Hrvatskog restauratorskog zavoda, obnova zgrade bivše Tvornice duhana Zagreb odvijat će se u dvije faze. Prva faza predstavlja obnovu konstrukcije zgrade i obuhvatit će sanaciju oštećenja nastalih u potresima koji su zadesili Zagreb tijekom 2020. te potrebna konstruktivna ojačanja građevine. Druga faza obuhvatit će cjelovitu obnovu i privođenje zgrade novoj funkciji. Izvođenje prve faze obnove započelo je u svibnju 2022. te se financira iz sredstava Fonda solidarnosti Europske unije sukladno dodijeljenim sredstvima prema Pozivu za dodjelu bespovratnih financijskih

sredstava - Provedba mjera zaštite kulturne baštine oštećene u potresu 22. ožujka 2020. na području Grada Zagreba, Krapinsko-zagorske i Zagrebačke županije.

PREMA NOVOM PLANU Hrvatski povijesni muzej bit će smješten u palaču Jelačić, u zgradu Državnog hidrometeorološkog zavoda na Griču te u još jednu palaču

Odgovorio je na pitanje tko stoji iza projekta i kakav će biti novi izgled zgrade u odnosu na nekadašnju.

“Glavni projektant cjelovite obnove građevine je arhitektica Ana Škevin Mikulandra, voditeljica odjela graditeljskog nasljeđa Hrvatskog restauratorskog zavoda koja je kroz svoj dosadašnji rad posvećena prvenstveno izradi projekata obnove i rekonstrukcije pojedinačno zaštićenih spomenika kulture, kakav je upravo projekt obnove zgrade bivše Tvornice duhana Zagreb. Projektom je predviđena rekonstrukcija pročelja sukladno smjernicama izrađenog Konzervatorskog elaborata i posebnim uvjetima nadležnog Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode. Naime, rekonstrukcijama iz 50-ih godina unutarnja pročelja zgrade narušena su zbog povezivanja s dodatno sagrađenim tvorničkim krilima. Kako su ta krila u međuvremenu uklonjena, predviđa se rekonstrukcija unutarnjih pročelja zgrade

56 | KULTURA |

prema njihovu izvornom izgledu poznatom iz sačuvane povijesne dokumentacije.“

Na specifičnosti zgrade kao zaštićenog objekta industrijske baštine, dodaje naš sugovornik, pazit će se i u eksterijeru i u interijeru građevine.

„U eksterijeru će se zadržati sačuvana izvorna pročelja te rekonstruirati dijelovi pročelja koji su ranije izmijenjeni za potrebe tadašnje djelatnosti. Jedino se na južnijem zabatnom zidu predviđaju elementi suvremene intervencije. U interijeru će se zadržati zatečeni konstruktivni elementi uz njihovo nužno ojačanje, ali bez mijenjanja karaktera prostora. Tako da će svoj karakter zadržati nekadašnji proizvodni prostori s čeličnim stupovima, što karakterizira industrijske prostore nastale u tom razdoblju. Nova namjena zgrade u koju bi se smjestila gotovo cjelokupna djelatnost Hrvatskog restauratorskog zavoda kompatibilna je s izvornom funkcijom zgrade u koju su bile smještene razne sastavnice tadašnje tvornice, od proizvodnje i skladištenja do uprave.“

HRVATSKI RESTAURATORSKI ZAVOD ZA SVOJE JE POSLOVANJE do sada koristio prostore na 11 lokacija u Zagrebu.

„Dovršenjem projekta uređenja zgrade bivše Tvornice duhana Zagreb za potrebe Hrvatskog restauratorskog zavoda gotovo sva djelatnost Zavoda u Zagrebu bit će koncentrirana na toj novoj lokaciji. To će znatno unaprijediti poslovanje, omogućiti racionalizaciju brojnih segmenata poslovanja i primjenu najnovijih tehnoloških rješenja u svim fazama rada na raznorodnim umjetninama, a to uključuje istraživanja, dokumentiranje, konzervatorsko-restauratorske radovi i drugo. Uprava Hrvatskog restauratorskog zavoda će se također preseliti u prostore bivše Tvornice duhana Zagreb. Trenutno je uprava Zavoda smještena u zgradi nekadašnjeg ljetnikovca biskupa Galjufa koja je najstarija zidana zgrada podignuta na Šalati. Iz tog razloga u starijim izvorima se zgrada naziva 'Zidanica'. Zgrada predstavlja rijedak primjer stambene izgradnje iz 18. stoljeća sačuvan do današnjih dana u gotovo nepromijenjenoj formi. Ljetnikovac je pojedinačno zaštićeno nepokretno kulturno dobro. Nije još odlučeno, no po preseljenju Hrvatskog restauratorskog zavoda će dobiti funkciju primjerenu spomeniku kulture.“

Arhitekt Ivica Plavec rekao nam je da je svakom arhitektu žao kada propadne njegov projekt, ali nije ponudio objašnjenje zašto je do toga došlo. Kontaktirali smo i povjesničarku umjetnosti Snješku Knežević koja je o temi propasti dugogodišnjeg i skupog projekta prenamjene Tvornice duhana Zagreb u Hrvatski povijesni muzej napisala članak objavljen u zborniku Međunarodne konferencije održane 2018. u Rijeci, u organizaciji Udruge Pro torpedo.

Kako je objasnila u članku, od 2010. do 2012.

MATEA BRSTILO REŠETAR, RAVNATELJICA HRVATSKOG POVIJESNOG MUZEJA

projekt je prezentiran na više stručnih i javnih skupova i dobio je pozitivne ocjene, iako je bilo i nekih kritičkih primjedbi. U Strateškom planu Ministarstva kulture od 2012. do 2014. Hrvatski povijesni muzej proglašen je prioritetnom investicijom, a radovi su, uključujući uređenje interijera i stalnog postava, procijenjeni na nešto

'MUZEJSKI sadržaji u nekadašnjoj tvornici činili su se kao dobro rješenje jer je Muzej mogao organizirati suvremeni način rada, a graditeljska baština bila bi sačuvana', smatra Matea Brstilo Rešetar

manje od 121,5 milijuna kuna. Ministarstvo kulture odlučilo je 2013. da namjerava ostvariti projekt prema modelu javno-privatnog partnerstva, a taj se postupak s Hrvatskim povijesnim muzejom, smatra Snješka Knežević, može nazvati apsurdnim. Ona smatra neprihvatljivom ideju da se kapitalni nacionalni kulturni projekt realizira prema modelu privatno-javnog partnerstva, kako je najavljeno 2013.

Snješka Knežević u svom je članku detaljno opisala genezu propasti prvobitnog projekta:

„Hrvatsko muzejsko vijeće prihvatilo je u srpnju 2012. i ujedno imenovalo Stručno povjerenstvo za praćenje njegove provedbe. No u srpnju 2013. Ministarstvo obavještava da građevinska dozvola i izvedbeni projekt nisu usklađeni s novim propisima, da je ideja stalnog postava 'potpuno zastarjela' i da se od uprave muzeja više puta tražilo da projekt doradi, što nije učinjeno. Zbog svega toga Hrvatsko muzejsko vijeće odbacuje projekt. Tadašnja i današnja ravnateljica Hrvatskog povijesnog muzeja Matea Brstilo-Rešetar rekla je da se sve to može 'dokumentirano demantirati' te da Hrvatsko

muzejsko vijeće nikada nije donijelo odluku o odbacivanju projekta. To ga je vijeće ni godinu dana prije prihvatilo. Ministarstvo je potom razriješilo Stručno povjerenstvo i imenovalo novi interdisciplinarni tim za provedbu projekta, odnosno novu Upravu projekta. Taj postupak bez presedana je u hrvatskoj muzejskoj praksi. Matea Brstilo Rešetar postavila je pitanje: Je li novoimenovana Uprava savjetodavno tijelo ili je pak preuzela realizaciju cijeloga projekta? Naime, nova Uprava upustila se bez ikakvih konzultacija s muzejom u 'preprojektiranje' i bitno izmijenila raspored muzejskih sadržaja, među ostalim uklonila je prostorije za muzejska spremišta. Sve te promjene nisu bile usklađene s odredbama kupoprodajnog ugovora, s natječajnim radom, odnosno s programom natječaja iz 2007., a ni s već ishodenim dozvolama, a povrijeđena su i autorska prava. Napokon, muzeju su 2012., 2013. i 2014. bila uskraćena sredstva za rad na projektu, odnosno nisu bila predviđena u Programu javnih potreba u kulturi Republike Hrvatske. No najavljen je da će realizacija revidiranog projekta uslijediti do 2015., što se nije dogodilo. Napokon je pravosuđnim tijelima prepušteno da utvrde stvarni razlog 'preprojektiranja', to jest izmjenama i dopunama staroga projekta koji je od 2007. do 2012. bio u rukama Hrvatskoga povijesnog muzeja i prošao sve procedure usvajanja". Snješka Knežević epizodu neuspjelog preseljenja Hrvatskog povijesnog muzeja u zgradu bivše Tvornice duhana Zagreb smatra primjerom "naopake i nedemokratske kulturne politike".

Zapitala se i zašto je Gornji grad "prirodno okruženje" za Hrvatski povijesni muzej, ako se i njegov smještaj u palaču Vojković-Oršić-Rauch smatralo privremenim, što se uvijek naglašavalo, zašto je Tvornica duhana prikladnija za ured i radionice Hrvatskog restauratorskog zavoda nego za muzej i tko će snositi troškove ponovne adaptacije.

Govoreći o značaju zgrade Tvornice duhana Zagreb kao vrijednog primjera industrijske baštine 19. stoljeća, Irena Kraševac s Instituta za povijest umjetnosti rekla je da je karakteristika zagrebačke gradogradnje nakon potresa 1880. godine, kada je pokrenut nagli razvoj grada u kulturno i gospodarstveno središte, takozvana industrijska arhitektura koja se podizala na tada rubnim dijelovima grada, npr. Paromlin, tvornica kože, tvornica Franck, tvornica duhana i drugo.

„Danas su ti lokaliteti dio gradskog središta i predstavljaju izuzetnu vrijednost koja treba biti zaštićena kao kulturno dobro i dobiti adekvatnu prenamjenu. Impozantna historicistička zgrada nekadašnje tvornice duhana u Klaićevoj ulici broj 13 vrijedan je primjer industrijske arhitekture koja je već svojim stilom gradnje odavala tada 'industrijsku' namjenu. Većina takvih zgrada imaju fasade s karakterističnim korištenjem fasadne opeke i svojim vanjskim

oplošjem više nalikuju gradskim 'palačama' nego tvornicama, kako ih danas doživljavamo. Stoga su baš te zgrade idealne za prenamijene jer se uklapaju u gradsku matricu, a njihova povijesna arhitektura otvara niz mogućnosti daljnjeg korištenja. Na žalost, proces propadanja Paromlina pratimo već dugi niz godina i njegova prenamjena odnosno uklapanje preostalih dijelova zgrade u gradsku knjižnicu je dobro rješenje i za sam prostor koji valja oživjeti u kulturne svrhe i koji nudi veliki potencijal za razvoj tog zapuštenog dijela centra grada. Kompleks Gliptoteke, koja se nalazi u nekadašnjoj tvornici kože, također pruža niz mogućnosti koje će se vjerojatno realizirati nakon sanacije i obnove potresom oštećenih zgrada koje su u vlasništvu HAZU, a Gliptoteka je jedan od najranijih primjera prenamijenjene industrijske arhitektonske baštine u kulturno-umjetničku svrhu još 1940. godine. Nekadašnja tvornica duhana dugo je vremena odolijevala propadanju i bila najbolje očuvani objekt industrijske baštine u Zagrebu. U Registar kulturnih dobara upisana je 2006. i zaštićena kao pojedinačno kulturno dobro“, objasnila je Irena Kraševac.

Odgovorila je na pitanje u kojoj je mjeri ona reprezentativni primjer onodobne arhitekture, a u čemu se eventualno sastoji specifičnost njezine arhitekture:

“Karakteristika zgrade tvornice duhana je njezino slikovito pročelje s istaknutim rizalitima na uglovima i u središnjem dijelu koji su natkriveni mansardnim krovovima. Niz prozora obrubljen je fasadnim ciglama, a na uglovnim rizalitima su veliki dvostruki prozori, tzv. bifore. Korištenje kombinacije žbuke i cigle kao dekorativnog elementa fasade tipično je za industrijsku arhitekturu 19. stoljeća. Ta je zgrada bila u svojoj izvornoj funkciji do prije petnaestak godina, kada se proizvodnja duhanskih proizvoda preselila iz Zagreba, a zgrada zatvorila. U njezinom je južnom dvorištu niknula velika staklena poslovna zgrada, što je dalo zanimljiv kontrast povijesne i suvremene arhitekture, zapravo jednu od prvih velikih interpolacija. Investitor te zgrade, Adris Grupa,

SNJEŠKA KNEŽEVIĆ

pita se zašto je bivša tvornica prikladnija za Hrvatski restauratorski zavod nego za muzej i tko će snositi troškove ponovne adaptacije zgrade TDZ-a

povjerio je projekt arhitektima Ivici Plavec i kao glavnom projektantu, te Ivanu Zdenkoviću, Žanet Zdenković Gold i Emiru Kahroviću. Tvornicu duhana Zagreb Vlada Republike Hrvatske kupila je 2007. godine za smještaj Hrvatskog povijesnog muzeja. Isti su arhitekti također napravili i projekt rekonstrukcije i prenamjene 'stare' zgrade u Hrvatski povijesni muzej u suradnji sa stručnjacima iz Muzeja. Smještaj muzejskih sadržaja u nekadašnju tvornicu činilo se kao dobro rješenje jer je Muzej dobio reprezentativnu zgradu u kojoj je mogao organizirati suvremeni način rada i izložiti stalni postav, a graditeljska baština bila bi u najvećoj mogućoj mjeri sačuvana.“

Irena Kraševac smatra da, kao i svi projekti koji traju predugo, puno toga se zakomplicira i stvari krenu sasvim u drugom smjeru. Veliki lomovi, kaže, događaju se promjenom vlasti, pa je tako i taj projekt pao kao žrtva političkih promjena koje ne zagovaraju kontinuitet razvoja.

Ravnateljica Hrvatskog povijesnog muzeja Matea Brstilo Rešetar rekla je da se s danom prijave na Fond solidarnosti, Hrvatski povijesni muzej priprema za novo prostorno rješenje u okviru obnove kojim bi se omogućilo funkcioniranje Muzeja u cjelini te konačna realizacija njegova prvog stalnog postava.

„Ostanak Muzeja na Gornjem gradu povijesno je utemeljen s obzirom na njegov historijat nastanka i djelovanja te predstavlja želju svih generacija djelatnika muzeja. Naime, Hrvatski povijesni muzej sljednik je Narodnog muzeja čiji je prvi dom bila palača Narodnog doma na zagrebačkom Gornjem gradu, u Opatičkoj 18, koju je 1846. godine 'Društvo narodnog doma' djelujući kao dioničko društvo, otkupilo od grofa Dragutina Draškovića. Iz istog su Muzeja nakon razdiobe zbirki i preseljenja, proizašla tri muzeja - Hrvatski prirodoslovni muzej, Arheološki muzej u Zagrebu i Hrvatski povijesni muzej. Danas sva tri Muzeja svoje prostorne probleme nastoje riješiti cjelokupnom rekonstrukcijom palača putem europskih fondova. Po dovršetku izgradnje nove vijećnice Poglavarstva grada, gornjogradsku baroknu palaču Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch, u kojoj je od 1945. bilo smješteno Predsjedništvo Narodnog odbora grada Zagreba, gradonačelnik Holjevac ustupio je 1959. godine Muzeju kao 'privremeno rješenje' s obzirom na probleme koje je i tada Muzej imao s čestim preseljenjima i nedostatnim prostorom. Time je Muzej prvi put dobio vlastitu zgradu te u njoj spletom povijesnih okolnosti ostao sve do danas. Položaj i reprezentativnost palače Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch te palače Hidrometeorološkog zavoda svakako nije zanemariv promišljajući o mogućnostima obnove, ali i daljnega djelovanja Muzeja te sinergije i međumuzejske suradnje s ostalim muzejima i baštinskim institucijama smještenim na Gornjem gradu“, zaključila je Matea Brstilo Rešetar.